

Nedim Zahirović

VAKUFNAMA NEFISE-HATUN IZ VISOKOG IZ 1880. GODINE

1. Uvodne napomene

U ovom radu predstavljena je jedna vakufnama koja, ako ni po čemu drugom, zaslužuje našu pažnju jer je legalizovana u relativno kratkom vremenu nakon što su austrougarske trupe zauzele Bosnu i Hercegovinu. Vojnim zaposjedanjem Bosne i Hercegovine u drugoj polovici 1878. godine Austro-Ugarska je okončala viševjekovnu osmansku vlast u Bosni. Uz obimne reforme koje su imale za cilj potpuno uključ enje Bosne i Hercegovine u austrougarski državno-pravni sistem, austrougarske vlasti su ostavile na snazi i jedan broj zakona iz prethodnog osmanskog perioda.¹ Tako je bilo moguće da tek nešto više od godinu dana kasnije Nefisa-hatun iz Visokog uvakufi jedan hambar i dio svoje bašče, i to na potpuno isti način kako su to činile mnoge žene kroz vijekove osmanske vladavine u Bosni. Nisam uspio da pronađem bilo kakve nove biografske podatke o ovoj Nefisi, pa ću navesti samo one koji se nalaze u tekstu vakufname. Tu stoji da je Nefisa bila nastanjena u Šerefuddinovoj mahali u Visokom, da se njen otac zvao Mehmed-beg i da je imala kćerku koja se zvala Derviša. Također mi nije poznata ni sudbina njenog vakufa; u popisu vakufa u Bosni i Hercegovini iz 1913. godine on nije spomenut.² Nadati se je da će objavljivanje ove vakufname skrenuti pažnju i drugih istraživača na ovu dobrotvorku i da ćemo tako saznati nešto više o njoj i njenoj porodici.³

1 Mustafa Imamović, *Pravni položaj i unutrašnjopolitički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.*, 2. izdanje, Sarajevo, 1997., str. 39–42, naročito str. 41.

2 Up. *Proračuni vakufa Bosne i Hercegovine za godinu 1913.*, Sarajevo, 1913., str. 359f.

3 Original ove vakufname nalazi se u vlasništvu Mugdima Kadića iz Tešnja. On potječe iz ulemanske porodice: njegov djed Hasan Ihsan-ef. Kadić, umro 1933. godine i ukopan u Gračanici, bio je kadija; otac Hasan Ihsan-efendije hadži hafiz Hasan Tahsin-ef. Hadžiefendić, umro 1925. godine i ukopan kod Ahmed-pašine (Bijele) džamije u Gračanici, bio je vrhovni šerijatski sudija; otac Hasan Tahsin-ef. Hadžiefendića hadži Hasan-ef. Nurikića bio je muderris u Osman-kapetanovoj medresi u Gračanici. Posredovanjem Tajiba Nurikića, profesora matematike u penziji i sakupljača orijen-

2. Transkripcija teksta⁴

Mā fihī mine l-vaqfi ve t-tevliyeti

(...?)

namaqahu al-faqīr ilayh ‘azza ša’nuhu Šālīh Sirrī Lemeš-zāde al-muwallā
hīlāfatan bi qaḍā’i Wisoqa ğufira lahū

al-ḥamd li-llāh al-vāqif ‘alā kulli ḥāl al-munazzah ‘an at-taġyīr wa al-intiqāl wa
aš-šalā wa as-salām/

‘alā Muḥammad al-mawṣūf bi makārim al-aḥlāq wa maḥāsin al-ḥiṣāl wa ‘alā
ālihī wa ašḥābihī al-‘ariġin ilā ma‘ariġ/

l-kemāl emmā ba’d sebeb-i taḥrīr-i kitāb ve mūġib-i taštīr-i ḥiṭāb oldır ki Vi-
soqa qaşabasında Şerefe/

d-dīn maḥallesinde sākine ve zātı zeyl-i ve veşiqada muḥarrerü l-esāmī muslimīn
ta’rifleriyle mu’arrefe şāhibetü/

l-ḥayrāti ve rāġibetü l-ḥasenāt Nefisa bint Meḥmed Beg nām ḥātūnun
iltimāsiyla ḥuṣūş-i āti l-beyānın/

maḥallinde ketb ü taḥrīr ve faşl ü ḥasmı için qıbel-i şer’-i enverden me’zūnen
bi-l-ḥüküm ba’s ü tesyīr olunan/

‘Abdüllāh Efendi bin ‘Ömer qaşaba-ı mezbūrede mezkūr Şerefeddin
maḥallesinde vāqi’ menziline varup zeyl-i kitābda/

mektūbu l-esāmī müslimīn ḥuzūrlarında ‘aqd-ı meġlis-i şer’-i nebevī êtdikde
mümā ileyhā Nefisa ḥātūn/

meġlis-i ma’qūd-i mezkūrda zıkr-i āti vaqfına li-eġli t-tesġil mütevellī naşb u
ta’yīn buyurduqları/

ḥāġı İbrāhīm maḥallesi sakinlerinden Aḥmed Aġa-zāde Aḥmed Aġa bin ḥāġı
Muştafā maḥzarında iqrār-i şāḥih-ı şer’i ve i’tirāf-i/

şarīḥ-i mer’i buyurub vaqf-ı āti l-beyānın şudūrına degin yedimde irşen mülk
ve ḥaqqım olub mezkūr/

ḥāġı İbrāhīm maḥallesinde vāqi’ bir ṭarafdan yehūdī Şalomon veled-i Aṭam
baqçesi ve ṭaraf-i şānī ‘Alaġic Meḥmed/

Efendi bin ‘Alī baqçesi ve ṭaraf-i şālīs ḥāġı Mehanović Muştafā ve Šālīh ibnā
ḥāġı Meḥmed ve Aḥmed Aġa bin ḥāġı Muştafā/

menzil ile baġçeleri ve ṭaraf-i rābi’ ṭarīq-ı ‘amm ile maḥdūd ve mümtāz qızım

talnih knjiga, rukopisa i dokumenata, jedna kopija ove vakufname dospjela je meni u ruke. Mugdimu Kadiću zahvaljujem za dopuštenje da se vakufnama koristi i faksimil vakufname objavi, a Tajibu Nurikiću za posredovanje i za podatke o ovoj porodici.

4 Površne greške (zamjena h) i ħ) sastavljača vakufname ispravljene su bez posebnog navođenja u bilješcima.

Dervîša ile müsterek bir qıṭ'a bağçede/
 lede l-ehālî ma'lûmu l-ḥudûd ḥişse-i şâyi'm ve musteqillen bir bâb anbârımı
 vaqf-ı şaḥîḥ-i mü'eyyed ve ḥabs-i şarîḥ-i/
 muḥalled ile vaqf u ḥabs edüb şöyle şart eyledim ki bağçe ve anbar-ı mezkûr
 yed-i mutevellî ile evğâh-ı/
 şer'iyye ile iğâr olunub ḥâsıl olan rey' ü gâllesinden zıkr olan ḥâğî İbrâhîm
 maḥallesinde vâqî'/
 nisâ' mekteb-i şerîfin mu'allime-i şıbyân olan ḥvâğe ḥâtûnına be-her sene se-
 ksan-ser gurus̄ i'tâ oluna/
 ve galle-i mezkûreden fazla qalurdıysa ğihet-i tevliyet ola ve vaqf-ı mezkûra
 mezkûr ḥâğî İbrâhîm maḥallesi ehâlisi ḥasbî/
 nâzır olalar ve tevliyet mezkûr Aḥmed Ağaya vefâtından-şonra ekber-i evlâdı
 ve evlâd-ı evlâdı baṭınen ba'de/
 baṭının ve ba'de l-inqırâz aqrabâ'ın eşlahına ve ba'de l-inqırâz ḥâğî İbrâhîm
 maḥallesi ehâlîsinden beynelerinde/
 tevliyete muḥtârî olan kimesneye meşrûta ola diyü şart u ta'yîn buyurub
 bağçe vü anbar-ı merqûmı/
 fâriğen 'anı ş-şevâğil mütevellî-i mezbûra teslim ol-dahı vaqfiyet üzre qabz u
 tesellüm ve sa'ir mütevellîlerin/
 evqâfda taşarrufları gibi taşarruf eyledi buyurdıklarında ğibbe t-taşdıqı ş-şe-
 r'iyy vâqıfe-i mezbûre kelâmını/
 semt-i aḥıra şarîfe olub ve mütevellî-i mezkûr ile ḥuşumet ü nizâ'a ğâzime
 olub egerçe İmâm-ı A'zam/
 ḥâzretleri qatında şaḥîḥ olub lâkin ğayr-ı lâzım olmağla qâbil-i rüğü' olmağın
 vaqf-ı mezbûrdan rüğü'/
 eyledim bağçe ve anbar-ı mezbûr kemâ li-evvelin mülkime istirdâd ederim
 mütevellî-i mezkûr taşaddi-i ğevâb édüb/
 egerçe vaqf-ı 'aqâr 'inde l-İmâmı l-A'zam şaḥîḥ ve ğayr-ı lâzımdır diyü ammâ
 İmâm-ı Muḥammed ḥâzretleri 'indinde teslim ile l-mütevellî/
 bulunmağla ve İmâm-ı Ebû Yûsuf ḥâzretleri 'indinde vâqıf müğerred veqafu
 demekle vaqf-ı 'aqâr/
 şaḥîḥ oldığı emr-i muqarrerdır diyü reddden imtinâ' édüb şıḥhat u lüzûm-ı
 vaqfa ḥükm-i şer'iyyeti talebiyle/
 mevlânâ-yı mezkûr dahı ğânib-i vaqfı ulâ vu uḥrâ görüb 'âlimen bi-l-ḥilâfi ve
 murâ'iyen li-mâ yeğbü murâ'âtuhü/
 fi-tesğilil-evqâf me'zûnen bi-l-ḥükm müvellâ olduğu ḥâlde vâqıfe-i mezbûreden
 vaqf-ı mezkûrun/

şihhat u lüzūmina hükmi-şer'i ve qazā'-ı şarīh-ı mer'i etmegin vāqī'-i hāli
 mahallinde ketb ü terqīm/
 ve mü'ābaset olunan ümenā-ı şer'le meğlis-i şer'e gelüb 'alā vuqū'ihī inhā vu
 tefhīm êtdikde hükmi-i mezbūr/
 qıbel-i şer'den dahı tenfīz olunmağın min ba'd vaqf-ı mezbūr şahīh u lāzım
 ve habs şarīh u mütehattım/
 oldı *fe-men beddelehū ba'de mā sem'iahū fe-inemmā ismühū 'ale l-lezīne
 yübeddülünehū inne llāhe semī'ün 'alīm⁵* ve ğerā/
 zālike ve hurrire fi l-yevmi s-sālişe 'aşere mine l-muħarremi l-ħarām li-sene
 seb'a ve tis'ine ve mi'teyni ve elf/
 şuhūdu l-hāl/
 hāğı İbrāhīm Ağa-zāde Muştafā Ağa
 Qadić Hasan Beg bin Meħmed Ağa
 Maṭrağı-zāde Meħmed Ağa
 hāğı Meħmed Ağa-zāde Süleymān Ağa
 ve ğayrihim

2. Prijevod vakufname

[Dokument] koji se odnosi na uvakufljenje i imenovanje muteve-
 lije (...?) napisao je siromah Lemeš-zade Salih Sirri, postavljen za kadiju u
 zastupstvu u kadiluku Visoko, neka mu je od Boga prosto.

Neka je hvala Allahu Kome je poznato svako stanje i koji je čist od
 svake promjene i neka je salavat i spas na Muhammeda, koji je odlikovan
 plemenitom naravi i lijepim osobinama i na njegovu porodicu i ashabe koji
 su se uzdigli na stepene potpunosti, a zatim, uzrok pisanju dokumenta je
 sljedeći:

Željom Nefise, kćerke Mehmed-begove, nastanjene u Šerefuddinovoj
 mahali u kasabi Visoko, koja je očitovanjem muslimana čija su imena
 navedena na kraju ovog dokumenta poznata kao dobročiniteljka, poslan
 je naredbom od strane presvijetlog šerijatskog suda Abdullah, sin Omera,
 radi navođenja i registriranja vakufa što će biti naniže na odgovarajućim
 mjestima navedeno. On je došao njenoj kući koja se nalazi u Šerefuddinovoj
 mahali i sazvao je šerijatski skup kojem su prisustvovali muslimani čija su
 imena navedena u podnožju ovog dokumenta. Spomenuta Nefisa-hatun je

na tom skupu u prisustvu Ahmetagić Ahmet-age, sina hadži Mustafe, koji je nastanjen u Hadži Ibrahimovoj mahali i kojeg je ona imenovala za muteveliju kod uvođenja vakufa u sudski sidžil, dala jasnu zakonsku izjavu: "Vakuf koji će biti naniže opisan je do momenta uvakufljenja bio moja imovina koju sam naslijedila, a to je dio u jednoj bašči čije su granice poznate stanovnicima a bašča pripada meni i mojoj odličnoj kćerki Derviši, nalazi se u spomenutoj Hadži Ibrahimovoj mahali i omeđena je s jedne strane baščom jevreja Salamona, sina Adama, s druge strane baščom Alagića Mehmed-efendije, sina Alije, s treće strane omeđena je kućama i baščama Mehanovića hadži Mustafe i Saliha, sinova hadži Mehmeda, i Ahmed-age, sina hadži Mustafe, i s četvrte strane javnim putem, i jedan hambar, koji je moja zasebna imovina, uvakufljujem ispravnim, čvrstim, jasnim i trajnim uvakufljenjem. Postavljam uvjet da mutevelija izda pod zakonski zakup spomenutu bašču (dio bašče) i hambar i da se svake godine od dobitka i prinosa izdvoji 80 groša za učiteljicu u ženskom mektebu koji se nalazi u spomenutoj hadži Ibrahimovoj mahali, a ako od prinosa ostane višak, neka se preda onome ko vrši službu mutevelije. Neka stanovnici spomenute Hadži Ibrahimove mahale budu nadglednici vakufa i neka nakon smrti spomenutog mutevelije Ahmet-age njegov najstariji sin bude mutevelija i tako s koljena na koljeno, a ako njegova porodica izumre, neka mutevelija bude najbolji od njegovih rođaka, a ako ovi izumru, onda neka mutevelija bude neko od stanovnika Hadži Ibrahimove mahale, kojeg oni izaberu." Kada je ona tako izjavila i navedenu bašču i hambar bez ikakvih zapreka predala spomenutom muteveliji, on je to prihvatio prema uvjetima uvakufljenja izjavivši da će upravljati vakufom kako upravljaju i druge mutevelije vakufa. Međutim ona je okrenula govor u drugom pravcu i pokrenula je spor protiv spomenutog mutevelije izjavivši: "Prema Imami-Azamu ovo uvakufljenje je ispravno, ali nije neopozivo i trajno i moguće ga je opozvati. Ja spomenuto uvakufljenje osporavam i želim da spomenuta bašča i hambar ponovo budu vraćeni mojoj imovini kao što je to ranije bilo." Spomenuti mutevelija se tome usprotivio odgovorivši da, iako je prema Imami-Azamu uvakufljenje ispravno ali i opozivo, ono je prema ekscelenciji Imami- Muhammedu predajom muteveliji postalo konačno, a prema Imami-Jusuflu dovoljno je samo da vakif kaže "uvakufio sam" i uvakufljenje nekretnina je ispravno i konačno pa je zatražio šerijatsku presudu. Znajući za razilaženja i uzimajući u obzir okolnosti kod uvođenja vakufa u sudski sidžil, spomenuti kadija je svestrano sagledao uvakufljenje i pošto je bio ovlašćen da donese presudu donio je jasnu zakonsku odluku da je spomenuti

vakuf ispravan i neopoziv. Tok procesa zapisan je na odgovarajućem mjestu a onda je on zajedno sa poslatim zakonskim povjerenicima došao u šerijatski sud. Kada su oni izvijestili o toku procesa, spomenuta odluka je izvršena od strane suda i nakon toga je spomenuto uvakufljenje postalo punovažno, jasno, neopozivo i konačno, *a onaj ko izmijeni nakon što je čuo, pa grijeh pripada onima koji to izmijene, a Allah sve čuje i sve zna*. Tako je bilo i zapisano 23. muharema 1297. godine (= 06.01.1880.).

Svjedoci: hadži Ibrahimaga-zade Mustafa-aga, Kadić Hasan-beg, sin Mehmed-age, Matračić-zade Mehmed-aga, hadži Mehmedaga-zade Sulejman-aga i drugi.

Ključne riječi: vakufnama, žena, Nefisa-hatun, Visoko.

Summary

Vakufnama of Nefis-hatun from Visoko 1880

This work deals with transcription, translation and facsimile of one of vakufnama which was legalized on 6th January 1880 in town of Visoko. In this vakufnama madam Nefisa from Visoko stated that 80 grosh should be paid from the rent of her granary and part of an orchard to the female teacher at mekteb in this town.

This author was unable to find more details about madam Nefisa, apart from those found in the text of the vakufname. From the text can be seen that the name of the father of madam Nefisa was Mehmed-bey, that she had daughter named Derviša, and that she was known as a benefactor. The publication of this vakufnama has the purpose to draw attention to the researchers about this benefactor so that we can learn more about her and her family.

الحمد لله الواقف على كل حال المنزه عن التغيير والانتقال والصلوة والسلام
 على محمد المرصوف بكمالات الاخلاق وحسان النصال وعلى آله واصحابه العارفين الى
 الكمال اما بقية سبب تحرير كتاب وموجب تطهير خطاب اولادكم ولسوقه فقهه شريف
 الديمة فله سنة ساكنة وذات ذيل وتبتم محررا لاساني مسلمين نهر يفعله معرفة حسنة
 الخيرات وراغبة المحنات نفيسة بنت محمد بن ميم خاتونك العاسلة خصوصا آتاليا
 فلهن كتب وتحريره وفضل وهسمي ايجيه قبل شرح النورون ما فورا بالظلم بعث وتسيبر
 عبده انظر به عمر فقهه مزبور م ذكره شرف الديمة فله سنة واقع فخره واروي ذيل كتاب
 مكتوب الاسمي مسلمين حضوره لانه عهده مجلس شرح نبوي ايتدركه موى اليها نفيسة خاتون

مجلس معقود مذکور ذکر آتی وقفه لاجل النسیب منولہ نصیب و تہجین بیورہ ذماری
 حبیبہ ابراہیم خلیہ سہ ساکنہ بنوہ احمد اخلاص احمد اغا باہ حبیبہ مصطفیٰ حضرتہ اقوال صحیح شرعی و اعتراف
 صحیح شرعی بیورہ و وقفہ آتی البیانک صد ورنہ دیکہ یدرہ ارثاً ملک و حق اولوب مذکور
 حبیبہ ابراہیم خلیہ سنہ واقع بر طرفہ بیورہ صلویہ ولد اطام بیجسی و طرف ثانی علائق
 انقبہ علی بیجسی و طرف ثالث حبیبہ بانولیت مصطفیٰ صالح ابنی حبیبہ محمد و احمد اغا بہ حبیبہ مصطفیٰ
 منزل ایلہ باغچہ و طرف بلع طریقیہ عام ایلہ محدود و محتانہ قزم در ویشہ ایلہ مشترک بر طرف
 لری الاھالی معلوم الخردو حصہ شایعہ و مستقلا بر باب انبیاری و وقف صحیح مؤید و حبیبہ
 نخلد ایلہ وقف و حبیبہ بیورہ شویہ شرط ایلہ کہ باغچہ و انبار مذکورہ یہ منولہ ایلہ اجا
 سرتقیہ ایلہ ایجا اولوب حاصل اولادہ بیج و غلہ سندن ذکر اولدنا حبیبہ ابراہیم خلیہ سنہ
 نساکت شریفیت معلومہ حبیبان اولادہ حورجہ خانوسنہ بہر سنہ سکا نیر عروس اعطا
 و غلہ مذکورہ فضلہ فالوجہ بہت تولیت اولد و وقف مذکورہ مذکورہ حبیبہ ابراہیم خلیہ سنہ
 ناطق اولد و تولیت مذکورہ احمد اغا بہ و وفاتہ نظرہ اکبر اولادہ اولادہ اولادہ
 برطین و بعد الانقرض اقراہنت الصحنہ و بعد الانقرض حبیبہ ابراہیم خلیہ سنہ اھالیہ سنہ
 تولیتہ ختاری اولادہ سنہ مشروط اولد دیو شرط و تہجین بیورہ باغچہ و انباری
 فارغ عن الشواغل منولہ مزبورہ تسلیم اولدنی و قضیت او زرہ قبض و تسلیم و سائر
 او قانع تھنری کہ تصرف ایلدی بیورہ دقلرنہ غیب الضریق الشرعی و اتفق مزبورہ کلا
 سمتہ آفرہ ضارفہ اولوب و منولہ مذکورہ ایلہ خصوصیت و نزاعہ جازمہ اولوب اگر حبیبہ اعظم

انهم بانحة وانبار مزبور كالاتي ملكهم استرلاد ايدرم متولى فزكور تهندي جوات
 اكرهيم وقفه عقار عند الامام الاعظم صحیح وغير لازمدر اما امام محمد عند ذك نسليم الى المتولى
 بولتفضل و امام ابو يوسف حضرتي عند ذك واقف جهره وقفه دبمكده وقفه عقار
 صحیح اولدني امر مقرر در ديور ذك امتناع ايدوب صحت و لزوم وقفه حكم شرعی
 مولاناى فزكور دني جانب و قفي اولي و اخرى كورب عالما بالخلاف و مراعي الما بحجب
 في تسجيل الاوقاف ما ذكرنا بال حكم مولى اولدني خالد واقفه مزبور ذك وقف فزكور
 صحت و لزومه حكم شرعی و وضعا خيرى مرعى اتكبه واقع حالي خلده كتب و ترقيم
 و معا بعد اولنا انما شرعه جلس شرعه كلوب عا و قومه انما و فقهم ايند كره حكم مزبور
 قبل شرعه دني تنفيذ و لتفقيه من بعد وقف مزبور صحیح و لازم و حجب صحیح و مقصود
 اولدي فن بدله بعد ماسعه فاشما اتمه على الدين يبدلونه ان الله سمح عليهم و جري
 ذلك و حذر في اليوم الثالث عشر من المحرم الحرام سنة سبع و تسعين و ثمانين
 و الف

حصل بهر انا قديت حضرت مطري زام هجره محمد اغا لاج
 زام و نظمانا بد محمد اغا محمد اغا سليمان اغا

1297 H
 و عشره